

Goed vertalen en ondertitelen is razend moeilijk

Interview met Bartho Kriek, schrijver en ondertitelaar
door Angelique Mulders, Haagse Courant, 4-4-2003

Tientallen buitenlandse films, series en soaps komen dagelijks via de televisie de huiskamers binnen. Niet alleen de humoristische programma's laten bij de kijkers met grote regelmaat de tranen en het lachen over het gezicht lopen. Vertalingen zijn soms zo bar en boos dat het komisch wordt. In het populaire VARA-programma 'Kopspijkers' zijn ondertitels met enige regelmaat onderwerp van een vraag bij het onderdeel 'Kopspijkeren'. Presentator Jack Spijkerman laat de twee kandidaten een tv-fragment zien waarbij een woord in de ondertiteling is 'afgeplakt'. Samen luisteren ze naar de dialoog en moeten dan bedenken hoe het wordt vertaald. Zo werd in de eerste aflevering van het nieuwe seizoen aan Reinout Oerlemans en Joop van den Ende een scène uit 'Das Miststück' van RTL5 voorgeschoteld. "Ich habe noch nie eine Frau getötet", zegt een norse man terwijl hij een op haar knieën zittende brunette onder schot houdt. De ondertiteling meldt de kijker: "Ik heb nog nooit een vrouw geneukt." Nu afficheert RTL5 zich als een zender voor mannen; overdag zakennieuws en later sport en erotiek. Het is voor de avond en ik zie Giggs niet op Van Nistelrooy passen, zo moet de vertaler hebben gedacht; dan zal het wel met seks te maken hebben waar die Pistolen Paultje het over heeft. Onjuist dus, en dat terwijl het bewuste Duitse zinnetje toch zeker niet de ingewikkeldste woorden bevat die onze oosterburen in hun taal kennen. Bartho Kriek, een Haarlemse ondertitelaar en schrijver, kan slechts 'grimlachen' om het voorbeeld. "Iedereen maakt wel eens een foutje, maar dit lijkt me een freudiaanse blunder. Waar het hart vol van is, loopt de mond van over. Zoiets." Kriek (52) stelt dat vertalingen voor de televisie een stiefmoederlijke behandeling krijgen, terwijl ondertitels voor veel mensen de meest gelezen teksten zijn en ze derhalve 'van levensbelang' zijn voor de Nederlandse taal. "Er hangt om ondertitels tegenwoordig een lollig sfeertje en dat is deels onterecht. Eigenlijk gaat het hier om de cohesie van onze samenleving. Nederlanders zijn niet trots op hun taal. In Frankrijk waren ze heel bewust Engelse woorden. Fransen zijn zich ervan bewust dat taal een wezenlijk onderdeel is van hun identiteit. In Nederland is dat besef er kennelijk niet. Door er zo slordig mee om te gaan slijt ons gevoel voor goed taalgebruik."

consumentenbond

Het vak van ondertitelaar heeft zich de afgelopen vijftien jaar zowel positief als negatief ontwikkeld. Aan de ene kant is het Nederlands minder geworden, aan de andere kant is de presentatie van de tekst verbeterd. In de toekomst voorziet de Haarlemmer dat povere ondertitelingen niet alleen via tv-series tot ons zullen komen. Nu DVD's in groten getale worden geproduceerd en verkocht, worden films en documentaires op grote schaal ondertiteld. "Sommige bedrijven werken met gekwalificeerde ondertitelaars, maar andere gebruiken beunhazen. De grote vraag is echter waar je als koper van zo'n DVD moet klagen. Mij lijkt het een goed idee als de consumentenbond zich gaat bemoeien met de kwaliteit van de ondertitels van DVD's en voor mijn part ook met die van de televisie." Kriek meent te begrijpen hoe zinnestelsels als 'He hit on me' kunnen worden vertaald als 'Hij viel me aan' in plaats van het correcte 'Hij probeerde me te versieren'. Met de komst van de commerciële zenders is er veel meer aanbod gekomen van buitenlandse producties. Door de macht van deze ondernemingen werden de ondertitelbedrijven eenvoudig onder druk gezet. Zo kreeg RTL het in 1989 voor elkaar de prijs voor de ondertitelondernemingen met twintig procent te verlagen. Het tarief dat ondertitelaars ontvangen schommelt al zo'n twintig jaar rond de 70 eurocent per ondertitel. De ondertitelaar restte kortom een hogere werkdruk voor hetzelfde geld. Bovendien is goed ondertitelen razend moeilijk. "Een ondertitelaar moet meerdere ballen tegelijk omhoog houden." Hij moet allereerst 'gewoon' vertalen, maar tegelijkertijd recht doen aan de strekking, toon en de humor van het origineel en aan de tijd waarin dat speelt. Verder is er het technische aspect van het vak. De vertaler beslist onder meer wat in de ene ondertitel komt en wat in de andere. Bij een grap is het bijvoorbeeld zo dat de clou in een nieuwe ondertitel moet, omdat het geintje anders te vroeg wordt weggegeven. Verder moet de tekst met eenderde worden ingekort omdat de kijker te weinig tijd heeft om alles te kunnen lezen. "Als je dit werk goed wilt doen, dan loop je voortdurend langs een afgrond", aldus Kriek.

Meer info op www.barthokriek.nl